

IDŐK, IRÁNYOK, MÉLYSÉG ÉS MAGASSÁG Matisz László írása SZEMZŐ TIBORRÓL

Ezúttal sem kezdünk alkotói periódusokat, produktumokat, érdemeket sorolni. Egyébként is, akiről itt szó lesz, olyan alkotó-gondolkodó szellemi lény, akit nem lehet címkézni; zenél, filmezik, beszél, és képletesen (is) szólva állandóan úton van. (Talán kissé önzés részemről, hogy beszélgetésünk folyamán főleg zenész énjét forszíroztam, de - bocsánat - én arra vagyok a legfogékonyabb.)

Szemző Tibor előbb saját kvartettje, majd a nevezetes 180-as Csoport által vált ismertté. Végzettsége szerint fuvolaművész lenne, ha látásmódja, érzékenysége nem terjedt volna ki sok egyéb másra is; például vizuális kultúrára, költészetre, filozófiára, új zenei dimenziókra, s mindezek szellemi szféráira, melyek őt magát is folyamatos szemlélődésre és közlésre készítik. Azóta sokféle művészeti ágban, gyakran formabontó produkciókban láthatjuk-hallhatjuk egyedül, vagy kiemelkedő rokonlelkek társaságában. Mégis, mintha "magányos hős" benyomását keltené; zenei irányultságát és személyiségét tekintve egyaránt. . .

A tengerparti kortárs irányzat közül a saját út mikéntjét firtató kérdésemre Tibor a következőképp reagált:

- Nagyon ritkán fordul elő, de feltételezhető, hogy jó esetben az alkotás nem utánérzés, hanem eredeti, primer önkifejezés. Pierre Boulez harminc éve megfogalmazott gondolatával egyetértve, ezzel egyszersmind a korunkat is kifejezzük, mert mindannyian az adott korszak produktumai vagyunk. Ez utóbbi tény azonban sokkal összetettebb kérdéskörre növekedett azóta, a globalizált világban. Magamra vonatkoztatva a választ pedig az a körülmény sem mellékes, hogy én húsz éve, vagyis a 180-as Csoport megszűnése óta teljesen elzártan, szigetszerű létezésben élek. Persze ennek voltak egyéb, személyes okai is, de ezek épp, hogy nem lényegtelenek, a kérdést illetően. Ugyanis a saját életed, és a környezetedre vonatkozó reflexióid határozzák meg, hogy mi jut kifejezésre a dolgaiban; például a zenédben. Bár kérdés, hogy elszigetelődve hogyan lehet valóságos a korproduktum.

A permanens változás korában élünk; legalábbis itt, Magyarországon, melyet én ötvennégy év alatt sem tudtam megszokni, főleg az utóbbi húsz évet. Jóformán az sem látszik, merre tartunk - vagy ha mégis, igen súlyos balsejtelmek lesznek. De mosolyogva mondom mindezt, mert nem esem kétségbe ettől. Vannak érdeklődéseim, s nagyon szerencsés találkozásaim is.

- Amíg a legtöbb ember a felszínt érzékeli a világból, addig a szellemi lény a mindent átfogó univerzum belső összefüggéseire csodálkozik rá. Gondolhatnánk, hogy Tibor szépszámú utazásainak, messze földön megélt élményeinek hatására lát, hall, gondol és beszél az átlagtól eltérő érzékenységgel, de korántsem csupán ezek az impulzusok eredményezik mindezt.

Ugyanis Szemző Tibor számára akár a hétköznapi hóesés is univerzális élmény lehet. Beszélgetésünk folyamán az utóbbi példával illusztrált érzékenység mindvégig jellemző maradt. A városi hóesésre reagálva Hrabalt idézte: "néha nyáron be kell fűteni" - mert a városban szinte nem is tudjuk, hogy épp milyen évszak van. Mivel én városi emberként élek vidéken, már se ez, se az nem lehetek; de talán épp emiatt például a hóesés mindent elborító szépsége hatványozott élmény számomra - tette hozzá Tibor.

Hogy miért vonul el az elevennek vélt valóságtól egy olyan ember, aki tehetsége, felkészültsége, végzettsége szerint koncertező pódiumművész is lehetne, vagy miért választ olyan utat, mely szinte járatlan, Tibor a következőket mondta:

- Saját zenei irányt jóval korábban választottam. Alapélményem volt a hatvanas években elterjedt újfajta, fiatal műfajokhoz is (rock'n roll, beat) köthető közösségi létezés és zenélés. Később kiderült, hogy ez is egy szakma, amit el lehet sajátítani; tehát nekifogtam és megtanultam. Hál' Istennek a zeneszerzés nem szerepelt ebben a "tematikában", vagyis nem voltak olyan kötöttségek, melyek az akadémikus képzésre jellemzőek. Ez utóbbi teljességgel kiveszi, kikapcsolja az embert a folyamatból (hacsak nem egy Richter formátumú muzsikusról van szó). Minden más esetben szakemberképzésről beszélhetünk. Sajnálatos módon velem is ez történt.

De mint említettem, jóval korábban, 14-15 éves koromtól kerestem a közösségi zenélés különböző formáit, melynek eredményeképpen a hetvenes évek vége felé eljutottam a 180-as Csoportig.

- Ezt megelőzően ne feledkezzünk meg a Szemző kvartettől, melynek jelentősége megkérdőjelezhetetlen volt akkoriban - vettem közebe.

- Valóban fontos volt - folytatja Tibor -, mert a kvartetthez egyre többen csatlakoztak, s valójában így épült fel a 180-as Csoport. Ezt kevesen tudják. Végül is a formáció közel tíz éves története számomra egy kerek egész, zárt pályát jelent, mely szükségszerűen le kellett, hogy csengjen. Komoly sikertörténet volt; közösségi és személyes vonatkozásban egyaránt.

- Úgy vélem, kortárs zenei formációnak azóta sem volt ilyen széleskörű elfogadottsága Magyarországon - jegyeztem meg. S mielőtt a Csoport titkát kezdtem volna firtatni, Tibor már el is kezdte mondani. . .

- A zenekar sikerének nagyon sok oka volt. Például a kor, az a gettószerű létezés, persze az általunk játszott zene újszerűsége és egyszerűsége is, a minimalizmus, vagyis a mi fiatalkori orcátlanságunk szintén a siker háttérben lehetett, és még sorolhatnám. Utána már nehezebb volt, mert a Csoport megszűnésével az a korszak is leáldozott. A legtöbb kolléga nem is tudott ezt követően zenei területen maradni.

Egyébként a Csoport tagjai nem zenei rátermettség alapján szelektálódtak, voltak fontosabb szempontok. Emiatt nem is állíthatjuk, hogy szakmailag kifogástalan volt a megszólalás, viszont lehet, hogy pusztán szakmai irányultsággal létre sem jöttek volna azok a produkciók. Én azóta is a *hibával* dolgozom, mely - mint olyan - rendkívül fontos. A pontosságra töreksem, de nem a szabatoságra, és nem föltétlenül arra, hogy a hibajelenséget kikapcsoljam.

- Emberi tényező, az esendőség tiszteletben tartása lenne a magyarázat? - próbálkoztam a "hiba" megfejtésével.

- Igen, az teszi személyessé a zenét - felelte Tibor. Majd hozzátette: nagyon sokszor töreksem arra, hogy hibajelenségeket generáljak.

- Viszont van egy sajátos jellegzetessége a zenédnek: a tiszta megoldások, úgy is mondhatnám tonalitás. Ez némiképp meglepő, lévén eredeti kortárszene, melyhez a te munkáidat is sorolhatnánk; a többnyire atonális, nem ritkán kakofonikus trendek közepette. S úgy tűnik, következetes készítés ez részéről; már-már bátorság. . .

- A kortárszenéhez sorolunk szinte mindent, ami manapság születik, de azért vannak műfaji különbségek. Te azokra a zenékre gondolsz, melyek nem a piac felől készülnek. Az én zenei irányultságomat illetően nem mellékes, hogy a hallásom kissé eltér a szokásostól. Például a harmónia (hagyományos összhangzattan) nem érdekel. Engem a korai minimalizmus ragadott meg, melynek lényegi vonásai kívül esnek az európai műzene hagyományain. Ezeknek a zenéknek az egyszerűsége volt számomra a minta. A zenében én időket, irányokat, mélységeket és magasságokat érzékelek. A zenélés pedig egy koncentrált állapot, melyben rendkívül fontos számomra a mögöttes gondolati tartalom, mely nagyon gyakran narratív formában szólal meg. Úgy gondolom, ez olyan zenei szólam, ami hasonlíthatatlan, és nagyon személyes. A beszédhangunkra sokkal több van ráírva, mint az elmondott szöveg tartalma.